

vená otázka vůbec relevantní? V každém případě, ať na tyto problémy odpovíme jakkoliv, vyzývá a zavazuje Masarykův lidský i myslitelský odkaz již svou podstatou k dalším kvalifikovaným diskusím.

Miroslav Pauza

JAK SE V PRAZE STUDOVALA FILOSOFIE

(Popsat dějiny filosofické práce, rozvíjené u nás v posledních desetiletích mimo úředně uznávané instituce, bude pravděpodobně zajímavé a užitečné. Budoucí historik posoudí její význam jak v kontextu dějin české filosofie, tak v kontextu dějin české kultury a společnosti vůbec — je známo, že někteří ze soukromých filosofů byli zároveň významnými postavami občanských hnutí, jejichž činnost vyústila v posledních týdnech v nadějně změny politické. Příspěvek, o nějž jsem byl požádán, přináší onomu budoucímu historikovi trochu dosud nedostatkového materiálu, sám však se zatím přísně drží úzkého rámce osobní vzpomínky; tím je pro mě zároveň milou příležitostí vyjádřit veřejně těm, o nichž bude v dalším řeč, vděčnost za to, co pro českou filosofii v dobách pronásledování dělali.)

Filosofii jsem začal studovat koncem léta 1979, tehdy na počátku třetího ročníku vysoké školy. Samozřejmě jsem o filosofii věděl i předtím, a když jsem po způsobu mladíků s dostatkem volna dychtivě obhlížel svět a zkoušel, čeho se chytit, bývala zdálky obdivovaná filosofie jednou z favoritek — tak jsem třeba byl s kolegy na gymnasiu okouzlen Buberovým *Já a ty* a z laviny strojopisů, opisovaných počátkem r. 1977, vystoupilo mi s nebývalou intenzitou několik, podepsaných pro mě tehdy novým jménem Jan Patočka. Nevěděl jsem ale, jak se k filosofii dostat: samotná četba knížek mi moc nedávala, fakulta nebudila důvěru (šel jsem studovat raději matematiku) a zblízka se mi tehdy na příležitostných setkáních s kroužky Julia Tomina či Petra Rezka jevila filosofická práce čímsi dost vyprahlým a marným. Šťastný obrat vzala má náklonnost k filosofii až díky přednáškám Zdeňka Kratochvíla, po jejichž vyslechnutí (jedna byla o hermeneutice a jedna o fundamentální teologii) na jaře 1979 mi bylo jasné, že hledání je skončeno a že se nadále věnuji filosofii. Zdeněk ale nebyl tehdy ochoten vzít žáka a ani moje snahy vnucovat se na všechny řeči, kterých se kde účastní, nebyly moc úspěšné, a tak jsem po pár měsících vděčně přijal od přítelkyně z gymnasia, která mě předtím pozvala na Zdeňka, nabídku, že jeden muž z podobného okruhu jako Zdeněk přijímá žáky, má telefon ten a ten a jmenuje se Daniel Kroupa.

Danielův seminář pro mě zůstává vzorem filosofické výuky a jeho vliv na mě byl zásadní. Daniel byl tehdy zhruba třicátník, Patočkův posluchač od konce 60. let (zprvu ještě jako student techniky), otec mnohodětné rodiny, katolík, signatář Charty 77, a četly se u něho Husserlovy *Kartezinské meditace*. Původně Daniel plánoval v rámci přípravy mládeže pro rozvíjení filosofického odkazu Jana Patočky studovat rok Husserla, rok Heideggera a rok Patočku, ale na dodržení těchto termínů nekladl vůbec důraz: *Meditace* se nakonec četly čtyři a půl roku a koncem prvního roku četby *Bytí a čas* Daniel, tehdy zle sužován na zdraví, předal seminář jinému vedoucímu. Skupinka, která čítala většinou 5 — 6 osob (ke konci vzrostl počet na 9 — 11), se scházela jednou týdně k tříhodinové práci, rámované zřepdu půlhodinovým časem na scházení a volnou konverzaci a zezadu neomezeným časem na pokračování diskuse, bylo-li to zapotřebí. Na běžném sezení začínala práce určením, kdo z přítomných připraví o dnešku na příští týden referát, a referátem z minulého týdne. Ten mohl trvat 15

minut, ale mohl také iniciovat diskusi, která zabrala celý zbytek večera (později byly referáty povinně písemné). Po vyjasnění problémů, nastolených referátem, začínala četba: po odstavcích, přičemž každý odstavec byl probrán na třikrát — jeden text přečetl, druhý shrnul co nejpřesněji myšlenkový postup odstavce, upozornil na terminologické či syntaktické nejasnosti a pokusil se je rozptýlit, a třetí interpretoval. Teprve ve třetím kroku bylo dovoleno odpoutávat se libovolně od textu, ale i zde především proto, aby text po návratu od srovnání, příkladu, možných alternativ či hypotetických geneologií vysvětlil znovu o něco — někdy o hodně — jasněji a zřetelněji. Daniel se obvykle ujímal slova jen když jsme něco zkazili nebo byli v úzkých (což bylo ovšem dosti často), a to, že vlastně veškerá práce v semináři svěřena studentům, v kombinaci s Danielovým laskavým, trpělivým, přísným a vždy nově vynalézavým vedením přinášelo ve výchově filosofického dorostu výsledky nesrovnatelné s žádným z ostatních seminářů, které jsem v Praze potkal. Je velmi dobře možné, že bych dnes s lektorem z tehdejších Danielových výkladů docela nesouhlasil, ale on je nepředkládal nikdy dogmaticky a byl vždy připraven kterýkoli výklad v nové úvaze přezkoumat.

K Danielovu semináři patřily též mimořádné večery: čas od času měl některý z účastníků rozsáhlejší referát ze zadané četby, a někdy přednášeli na rozmanitá témata hosté, mezi nimiž k nejvýznamnějším patřili Martin Palouš, Pavel Bratinka a Jan Sokol. Na jednotlivé přednášky a někdy i cykly se dalo chodit i narozmanitá další místa, k nimž vedle soukromých bytů patřily i Ústřední dům armády, Klub vědy a školství či Filosofická fakulta. K přednáškovým hvězdám doby mých studií patřil spolu s panem Sokolem obzvláště Zdeněk Horský a doc. Vopěnka; všichni tři, velevážení ve svých oborech, vstupovali do filosofie jakoby plni ostychu a spíše zlehka, ale pokud v ní setrvali, počínali si obvykle mnohem kultivovaněji než hřmotní a usilovní specialisté. K dalším vyhledávaným řečníkům patřili Danielovi staří kolegové Zdeněk Neubauer a Tomáš Halík, mísící pozoruhodně motivy patočkovské fenomenologie s jungovskou hlubinnou psychologí (a v případě Zdeňka N. ještě s tisíci dalších, od teorie přírodovědy k mystice). K Danielem doporučeným přednáškám patřil také výborný dvousemestrový kurs doc. Sobotky z novověké filosofie, na němž mohl návštěvník zároveň pocítit, jak velmi chybí studentům fakulty průprava souměřitelná s tou, kterou nám poskytoval Daniel.

Když jsme někdy koncem r. 1981 pročítali čtvrtou meditaci, navrhl Daniel, abychom nezávisle na tomto podniku a v poněkud větších intervalech začali studovat *Logische Untersuchungen*, na čemž přislíbil účast i Danielův známý z Patočkových přednášek Petr Rezek. Petr byl v mnohém opak Daniela, ale jeho důraz na samozřejmost rozsáhlé práce se sekundární literaturou, věcnost a přísně vykazatelnou založenost každého tvrzení byl pro nás přitažlivý tím spíše že jsme s překvapením museli konstatovat, že se náš obdivovaný Daniel v konfrontaci s obornictvím a profesionalitou Petrovou nejednou dostal do nesnází a postupně vyklízel pole. Setkání s Petrem mělo na nás velký vliv nejen vyvázáním z fixace na styl Danielův, nýbrž především otevřením světa soustavného filosofického bádání. Petr časem pozval některé kolegy od Daniela k další spolupráci; já jsem se účastnil několikaletého semináře o tzv. pozdních dialozích Platónových, několikaletého semináře ke Kantově *Kritice čistého rozumu*, pořádaného ve spolupráci se zahraničními odborníky, a ve dvou jsme s Petrem nějaký rok studovali několik textů Husserlových. Petr Rezek byl nepochybně jednou z výrazných postav uplynulého období a snad pro každého pokročilejšího studenta je dodnes možnost čerpat z jeho dobře zásobené knihovny a obstat před jeho jasně vytyčenými profesionálními nároky natolik přínosná, že to vyváží nesnáze plynoucí z Petrovy náladvosti a podivínské svárlosti.

Na podzim 1983 pozval Daniel do semináře hlavního redaktora kolektivního překladu Heideggerova *Sein und Zeit*, v němž jsme tehdy byli tak u druhé kapitoly, Ivana Chvatíka. Ivanovi se seminář zalíbil a začal do něj docházet pravidelně; když pak Daniel ze zdravotních důvodů seminář opustil, stal se Ivan jeho nástupcem v roli vedoucího a seminář pokračoval v práci, byl se změnami v obsazení, až do podzimu 1989. Pro několik kolegů zřídil Ivan r. 1984 ještě něco přes rok trvající seminární četbu knihy Z Aristotelovy *Metafyziky* s příslušným komentářem Rudolfa Böhma. S Ivanem pokračovalo otvírání se světu a díky němu Rezkův vliv nikdy docela nepřevládl; Ivan pracoval také odborně, ale s menší usilovností a větší elegancí než Petr. Ivan je přesvědčený heideggerián a nešlo mu nikdy o prosazení vlastních nápadů, postojů či erudice; velký význam pro filosofické adepty mělo také to, že se u Ivana mohli zapojit do zpracovávání Patočkovy pozůstalosti a podílet se na provozu přednášek zahraničních hostů, který v Praze od konce 70. let fungoval.

Ivan nám také zprostředkoval vstup do semináře dr. Hejdánka. Nešlo zprvu o jeho slavné pondělky, na nichž dr. Hejdánek po deset let přednášel týden co týden (pokud zrovna nepřijel zahraniční host) novou látku ze systematické filosofie, ale o jakousi paralelní práci v menší skupině nad Patočkovými texty. Toto seznámení bylo zprvu šokující: jako poměrně pokročilému čtenáři Patočky zdálo se mi, že se zde děje jakési nepochopitelné překrucování základních fenomenologických pojmů a postupů, a nespokojen jsem odešel. Vrátil jsem se k dr. Hejdánkovi až po čase na roční přednášku o filosofické logice a postupně jsem se naučil o trochu lépe rozumět jeho násilnickému přístupu k cizím textům a v Čechách dnes ojedinělým snahám vypracovat vlastní filosofický program. Vidět, jak ze střetů dvou pozic, které k sobě nehledají cestu, vzchází při skutečném setkání s cizí filosofií obvykle plodnější diskuse než z uzávorkování vlastních mínění a zkusmého přijetí východisek spolubesedníka, bylo užitečným korektivem pro dosud bezvýhradného přívržence vstřícné a bezzubé hermeneutiky.

Další z nových známých byl dr. Sousedík, znalec scholastiky a v posledním desetiletí též s kolegou dr. Polívkou pilný student analytické filosofie, vynikající stylist a psaného i mluveného slova. S nimi společné čtení Gilsonova *On Being and some Philosophers* a *De primo principio* Dunse Scota, probíhající od r. 1986, bylo pro mě užitečným úvodem do scholastiky, ale také příležitostí vidět při práci dnes patrně nejuznávanějšího českého dějepisce filosofie. Cenné byly rovněž úvodní přednášky Miroslava Petříčka o nové francouzské filosofii i přednášky Zbyňka Fišera o indickém myšlení, filosofický časopis Václava Bendy *Paraf*, brilantní studie Petra Fidelia *Lid, demokracie, socialismus*, krásné překlady Pavla Kouby z Nietzscheho a nejspíš ještě spousta dalšího, co mě teď zrovna nenapadá. Přitom jsem o spoustě filosofického dění v Praze ještě v nedávné době nevěděl (např. o seminář Zdeňka Pince a Jiřího Michálka). Je jasné, že k našemu studiu v uplynulých dobách patřila také spousta vlastní práce — opisování textů, studijní kroužky a nakonec i vlastní semináře. O těchto věcech není třeba hovořit, protože s tím, co jsme se naučili, bude se česká filosofická veřejnost nyní seznamovat průběžně v rámci normálního filosofického provozu; zásluhy našich učitelů by jí však neměly zůstat skryty.

Josef Moural